

«Η απατηλή μυθολογία του άρθρου 16»

Του ΚΩΣΤΑ Μ. ΣΟΦΟΥΛΗ*

Ωστε, λοιπόν, η επαναστατική Αριστερά στις μέρες μας κήρυξε πανστρατιά για να διασφαλίσει ότι από το Σύνταγμα δεν θα λείψει η πρόβλεψη πως «Η Παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του κράτους και έχει σκοπό [...] την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης...».

Γιατί αυτό, ανάμεσα σε άλλα, ορίζει το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 16, που για την καινόδοξη επαναστατική πρωτοπορία των ημερών μας δεν πρέπει να αναθεωρηθεί. Ανάγοντας το άρθρο 16 σε ταμπού κρατισμού, όλος αυτός ο εξεγερτικός λόγος δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να στηρίζει στις μέρες μας την ολοκληρωτική αντίληψη για την αναγκαιότητα της κρατικής κουλτούρας! Δεν αρκεί να κατοχυρωθεί ότι ο σκοπός της Παιδείας μας, σε ό,τι αφορά τον ιδεολογικό προσανατολισμό της, είναι η διάπλαση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών. Θα έβλαπτε, άραγε, αν η Αριστερά προσέθετε επιπλέον, λ.χ., και μια αναφορά στη διάπλαση αλληλέγγυων πολιτών, που αποτελεί την ενανθρώπιση του σοσιαλιστικού ιδανικού της συλλογικότητας; Όμως, όχι! Το άρθρο 16 πρέπει να μείνει αμετάβλητο γιατί, τάχα, αλλιώς θα διαλυθούν τα (ήδη διαλυμένα) σχολεία και (κρατικά) πανεπιστήμιά μας.

Σε αυτή την αντίφαση αντικατοπτρίζεται η ουσία του πολιτικού προβλήματος της εκπαίδευσής μας. Το σύστημα εκφυλίστηκε σε σύστημα οικονομικής εξυπηρέτησης των συντεχνιών. Χάθηκε ο κοινωνικός χαρακτήρας της αποστολής του. Οι λειτουργοί του συστήματος υποχώρησαν στο βάθος και άφησαν τη συντεχνιακή παραλλαγή τους να τους εκπροσωπεί. Οι συντεχνιακές ηγεσίες με τη σειρά τους, με συνέπεια χρησιμοποιούν τα τεχνάσματα που η Ιστορία τις δίδαξε: Προβάλλουν τα προνόμιά τους ως εθνικό συμφέρον. Δαιμονοποιούν την όποια αλλαγή βλάπτει τα αντικοινωνικά προνόμιά τους.

Όπως ο Λουδιστές, των αναλογιών τηρουμένων, τα βάζουν με την εκβιομηχάνιση και τις μηχανές, αντί να βοηθούν την κοινωνία να «κοινωνικοποιηθεί» τη διαχείριση των νέων συνθηκών που αναπόφευκτα φέρνει η δυναμική της Ιστορίας. Με μια κυριολεκτική απόφαση, αυτό που ζούμε είναι μια εξαπάτηση της κοινωνίας σε ό,τι αφορά την ουσία των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το εκπαιδευτικό σύστημά μας. Με την παραπλανητική δαιμονοποίηση του Αρθρου 16, κρύβεται η ουσία και έτσι παραδίδεται το σύστημα στη δεξιά νομοτέλεια. Μιλάμε αριστερά και οδηγούμε τα πράγματα δεξιά. Σάμπως να ήταν η πρώτη φορά, θα μου πείτε!

Αντίθετα στον απατηλό συναγερμό, η πραγματιστική σοσιαλιστική λογική επιτάσσει ότι το άρθρο 16 πρέπει να αναθεωρηθεί για τους εξής λόγους:

1. Επειδή πρέπει να καταργηθεί η θεσμοθέτηση της κρατικής κουλτούρας. Μόνο έτσι θα πραγματοποιηθεί σε όλη την πολυμορφία και έκτασή της το ιδανικό της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Μιας ελευθερίας που πρέπει να εξειδικευτεί ακόμη και στα επίπεδα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

2. Επειδή πρέπει να κατοχυρωθεί συνταγματικά η δομή και λειτουργία του πανεπιστημίου που ταιριάζει σε μια προοδευτική Ελλάδα: Πανεπιστήμιο δεν μπορεί να θεωρείται κανένα ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης που δεν υπηρετεί ισόρροπα και τις τέσσερις διαστάσεις του ορθολογισμού, δηλαδή τις Ανθρωπιστικές, τις Κοινωνικές, τις Θετικές και τις Τεχνολογικές Επιστήμες. Η ακαδημαϊκή ώσμωση που εμπραγματώνει την εν τέλει ανθρωπιστική αποστολή της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης είναι αδύνατο να προκύψει από «μονοτομεακά» ιδρύματα. Το επιχείρημα ορισμένων για την αξία των grande Ecoles είναι άσχετο, γιατί το είδος αυτό έχει αναπτυχθεί ως παγκόσμια εξαίρεση στη διάρκεια μιας μακραίωνης παράδοσης κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες που δεν έχουν καμία σχέση με την ελληνική πραγματικότητα.

3. Επειδή πρέπει να αναμορφωθεί η νομική προσωπικότητα του πανεπιστημίου για να ξεφύγει από τις λειτουργικές αγκυλώσεις του ΝΠΔΔ. Αυτή η νομική προσωπικότητα είναι ασύμβατη με τις οργανωτικές προϋποθέσεις που απαιτεί η εμπραγμάτωση της ερευνητικής και εκπαιδευτικής λειτουργίας του πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο πρέπει κυρίως να είναι κοινωνικό, και όχι κατ' ανάγκη κρατικό. Το κρατικό μονοπώλιο είναι απομεινάρει ολοκληρωτισμού, άλλοτε δεξιού και άλλοτε αριστερού, όπως έχει δείξει πλέον η Ιστορία.

Μια τέτοια δημιουργική τοποθέτηση απέναντι στις ανάγκες ουσίας που δημιουργούν οι σύγχρονες εξελίξεις μπορεί επί τέλους ν' ανοίξει τον δρόμο για ένα σοβαρό ακαδημαϊκό διάλογο, που μόνο μέσω αυτού μπορεί να ξεπεραστεί η κρίση μεταβατικότητας που αντιμετωπίζει το δημόσιο πανεπιστήμιο. Αν δεν ευοδωθεί μια τέτοια νέα στρατηγική, τότε είναι προβλεπτό και βέβαιο ότι:

1. Θα επικρατήσει η προσδοκία της άγριας Δεξιάς, που είναι κάτι περισσότερο από προφανές: Επειδή δεν είναι διατεθειμένη να χρηματοδοτήσει τη μαζικοποίηση της εκπαίδευσης, σπρώχνει τα πράγματα για μια ασύντακτη ιδιωτικοποίηση που θα μεταφέρει εξατομικευμένα το κόστος στη ράχη της ελληνικής οικογένειας.

2. Θα υπονομευθούν τα δημόσια πανεπιστήμια από την κερκόπορτα των επαγγελματικών δικαιωμάτων που αποτελούν πεδίο ρύθμισης της Ε.Ε. (και πολύ σωστά). Το αποτέλεσμα θα είναι να νομιμοποιηθούν από την πίσω πόρτα όλα τα ποικιλώνυμα κολέγια και εργαστήρια. Τότε τους όρους του ανταγωνισμού θα θέσουν αυτά και όχι το ιδανικό (κρατικό ή μη) πανεπιστήμιο, επειδή, όπως σοφά έχει προβλέψει ο Gresham, «το κακό χρήμα, διώχνει το καλό». Το έργο αυτό το έχουμε δει σε χίλιες επαναλήψεις στην ιστορία των ελληνικών συστημάτων κοινωνικής πολιτικής.

Το μόνο ευχάριστο μέσα στην τόση σύγχυση που η ανωριμότητα του πολιτικού συστήματος έχει επιφέρει στο θέμα του εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσής μας είναι ότι με γρήγορο ρυθμό αφυπνίζεται η πραγματική ακαδημαϊκή κοινότητα και ζητεί να αναλάβει την πρωτοβουλία. Μια κοινότητα που δεν έχει τίποτα να ζηλέψει σε ποιότητα σε διεθνή σύγκριση, αλλά δεν έχει και καμία συνάφεια με τους αυθαίρετους εκπροσώπους των συντεχνιών, που δεν έχουν να πουν τίποτα όταν καθηγητές κτίζονται μέσα στα πανεπιστήμια τους ή έδρες λερώνονται με ανθρώπινα περιττώματα και τα πανεπιστήμια μεταβάλλονται σιγά σιγά σε λαϊκά εξεταστικά κέντρα με τις διαλυτικές καταλήψεις και απεργίες εκ του ασφαλούς!

* Ο Κώστας Μ. Σοφούλης είναι ομότιμος καθηγητής και πρώτος πρόεδρος του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Από τις εκδόσεις Γ. Δαρδανός κυκλοφορεί το βιβλίο του με τίτλο «Για το Δημόσιο Πανεπιστήμιο: Κριτική και ένα Σχέδιο».